

نقش نماز در رشد و تعالی انسان از منظر اسلام

محمدباقر علیزاده^۱

چکیده

یکی از شاخه‌های اصلی احکام اسلام است که در سرتاسر زندگی یک مسلمان جاری است. علت صدور چنین احکامی منافع و مضراتی بوده که خداوند متعال در صدد جلب و دفع آنها از مومنین بوده است. برخی از این منافع و مضرات توسط شریعت بیان شده و بسیاری از این آثار همچنان بر ما پوشیده است. یکی از این احکام، دستورات مربوط به کنترل نگاه است و در این زمینه آیات و روایات مهمی وجود دارد که به برخی از ضررهای نگاه به نامحرم اشاره کرده اند. در این حوزه تحقیقات میدانی زیادی هم از سوی روانشناسان انجام شده که بیشتر به موضوع پورنوگرافی - که نوع شدید نگاه به نامحرم است - اشاره داشته. اما کمتر تحقیقی در صدد تطبیق این تحقیقات روانشناسان با آیات و روایات بوده است. تحقیق حاضر با بررسی آیات و روایات مربوط به نگاه به نامحرم و تطبیق با تحقیقات روانشناسان در این زمینه؛ به برخی از ضررهای نگاه به نامحرم در حوزه روانشناختی رسیده است. در این جستار از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده و به این نتیجه رسیده که ولنگاری نگاه، سبب برخی اختلالات اعتیادی میشود و آثاری همچون دل‌مشغولی در حوزه شناخت و برخی اختلالات در سیستم عصبی ایجاد می‌شود.

واژگان کلیدی: اسلام، کنترل نگاه، نامحرم، روان‌شناسان.

مقدمه

انسان نیاز به رشد و تعالی دارد که او را به کمال برساند. این کمال در مکتب اسلام، در گرو رهنمودها و دستورات دینی است. نهج البلاغه به عنوان یکی از متون دینی و چراغ هدایت، منبعی غنی است که در آن امیرالمؤمنین (ع) کلمات و سخنان پرمغزی را بیان فرموده‌اند که نشانگر اهتمام حضرت (ع) در اولویت داشتن و تأثیر آن در سراسر زندگی به نماز است. فراوانی آیات و روایات ابواب فقهی نماز در منابع روایی بیانگر اهمیت و ضرورت مسأله نماز در دین است. قرآن کریم هفده بار وجوب نماز را بیان می‌کند، در حالی که از سایر واجبات مانند حج، خمس، روزه یک بار بیشتر سخن نمی‌گوید. حدود یک سوم روایات دو کتاب وسائل الشیعه و مستدرک الوسائل پیرامون نماز است، که این نشان از جایگاه عظیم نماز در منظومه دین دارد.^۱ در این مجال به دنبال این هستیم که آیا نماز به عنوان ارزش می‌تواند موجبات رشد و تعالی انسان را فراهم کند؟ نهج البلاغه در رابطه نماز با چه ساز و کاری موجبات رشد و تعالی را فراهم نموده است؟ ارزش و تعالی انسان از دیدگاه نهج البلاغه در چیست؟ معیار ارزش و هدف در اسلام چیست؟ برای رسیدن به هدف آیا می‌شود از هر وسیله‌ای استفاده کرد؟

۱. مفهوم ارزش‌های معنوی

هر انسانی در حوزه اختیاراتش برای اعمال و رفتاری که از خود نشان می‌دهد، هدفی را دنبال می‌کند. برای آن اهداف که از پیش تعیین کرده ارج و قرب قائل است و خودش نیز به آن احترام می‌گذارد. خواه آن اهداف معنوی

۱. قرآنی، محسن؛ پرتوی از اسرار نماز؛ ص ۱۲.

باشد یا مادی. به عبارت دیگر، آن اهداف برای شخص یک نوع جاذبه در عالم طبیعت دارد که این همان ارزش است.^۱ برای مثال یک غریق نجات در کنار دریا مورد احترام همه است، چراکه دریا با تمام زیبایی که دارد به همان اندازه برای اشخاص خطرناک و مهلک است. غریق نجات در هنگام غرق شدن افراد، آنها را نجات می‌دهد. پس غریق نجات برای شخص و جامعه ارزش دارد، چون ناجی است. مسأله معنویت و عبودیت در زندگی انسان نیز چنین است و از جایگاه مهمی برخوردار است. هر چقدر ارزش‌های معنوی پررنگ شود، ایمان به خدا نیز قوی‌تر خواهد شد.

۲. جایگاه ارزش‌های معنوی

ارزش‌های معنوی اصلی‌ترین هویت انسان است. چنانچه «قوه عاقله» و «روح تعبد و بندگی» وجه تمایز انسان با سایر موجودات است؛ «ارزش‌های معنوی» نیز موجب تمایز یک فرد از سایر افراد در جامعه خواهد بود. ارزش‌های معنوی به‌عنوان اشتراکات و قوام جامعه در اجتماع است. یکی از اشتراکات لاینفک جامعه، مشترک بودن برخی ارزش‌های معنوی است، چراکه جامعه نیاز به هدف دارد. بنابراین فرد و جامعه نیاز به ارزش‌های معنوی دارند. تا ارزش معنوی در انسان تبلور نکرده باشد، نمی‌تواند بدون دغدغه لازم و کافی در اجتماع پا به عرصه بگذارد.^۲

۳. لزوم هماهنگی در ارزش‌ها

سؤالی که شاید در این نقطه به ذهن خطور کند این است که آیا در رشد ارزش‌ها هماهنگی لازم است یا خیر؟ کمال انسان در اعتدال اوست. همیشه بشر از افراط و تفریط فرد یا اجتماع در عرصه‌های مختلف دچار ضرر و زیان بوده و

۱. مطهری، مرتضی؛ تکامل اجتماعی انسان؛ ص ۹۸.

۲. همان؛ ص ۸۹.

هست. اگر انسان در امورات چه مادی چه معنوی کوتاهی کند یا نه دچار زیاده روی شود، باید منتظر نتیجه عکس آنچه که می‌خواسته باشد، زیرا یا به مقصد نمی‌رسد، یا باید شاهد ذبح شدن و از بین رفتن سایر مسائل و موارد مرتبط با آن باشد. رشد و تعالی انسان در تعادل و توازن داشتن است، حتی در امور و ارزش‌های معنوی هم این‌گونه است. زمانی انسان، کامل می‌شود که فقط به سوی یک استعداد تمایل پیدا کند و استعدادهای دیگرش را مهمل و معطل نگذارد و همه را در یک وضع متعادل و متوازن همراه هم رشد دهد.^۱ خداوند متعال در قرآن کریم نیز همین مطلب را تأکید دارد:

«وَكذلك جعلناكم امة وسطا لتكونوا شهدا على الناس»

این چنین شما را امت معتدل قرار دادیم تا گواه بر همه مردمان باشید.^۲ حضرت امیر(ع) نیز با الهام از کلام وحی می‌فرمایند: «خیر الامور اوسطها»^۳ میانه‌روی به معنای رفتن در خط وسط که از دو طرف به یک فاصله است و دوری از افراط و تفریط خواهد بود.

حضرت علی(ع) یک الگو و نمونه انسان کامل است؛ چراکه همه ارزش‌های انسانی در حد اعلا و به طور هماهنگ در او رشد کرده است. آنچه حضرت علی(ع) را از بشریت متمایز می‌کند روح تعبد و عبودیت اوست. انسان متعالی همیشه در مسیر بندگی به دنبال «انجام وظیفه» است و آن مأموریتی را که به او محول شده انجام می‌دهد تا به نقطه اوج رشد و تعالی برسد، نه تک بعدی به ارزش‌ها نگاه می‌کند و نه اهل تفریط است.

۱. مطهری، مرتضی؛ *انسان کامل*؛ ص ۴۱.

۲. بقره، آیه ۱۴۳.

۳. مجلسی، محمدباقر؛ *بحار الانوار*؛ ج ۷۵، ص ۱۱.

۴. مراحل رشد انسان

قرآن کریم با توجه به آیه ۱۴ و ۱۵ سوره اعلی، برای رشد و تعالی و فلاح و رستگاری انسان، سه گام سرنوشت‌ساز را معرفی می‌کند:

«قد افلح من تزکی و ذکر اسم ربه فصلی»

به تحقیق این پاکان هستند که رستگارشوند و آنان که نام پروردگار خود را بر زبان آوردند و جزء نمازگزاران شدند.

گام اول در این مسیر «تزکیه» است. انسان کامل پس از تخلیه و تزکیه و تهذیب نفس قابلیت این را در خود ایجاد می‌کند و آماده دریافت انوار الهی می‌شود تا در مسیر رشد و تعالی، برایش توفیقات بعدی حاصل می‌شود.

گام دوم یاد و نام خداوند متعال است. اگر نام و یاد خداوند همیشه و هر حال مد نظر انسان باشد آرامش و سکینه به همراه خواهد داشت. ذکر به معنای یاد کردن، بر زبان آوردن، به یاد آوردن و... است. در واقع ذکر واقعی و حقیقی عملی است که ملاک و ناجی انسان است، نه فقط لقلقه زبان باشد. یعنی با تمام قلب متوجه خداوند و او را همه جا حاضر و ناظر دانستن. ذکر نیز دارای مراتبی است: ذکر لسانی، ذکر عملی و ذکر قلبی. ذکر اگراز مرحله زبان و قلب عبور کرد، در عرصه ظهور و بروز نمود پیدا می‌کند.

خداوند در قرآن کریم «الا بذكر الله تطمئن القلوب» آگاه باشید که با نام خداوند است که دل‌ها آرام می‌گیرد. ذکر و یاد خدا دارای آثار است، از جمله مهم‌ترین آن اینکه خداوند نیز به یاد عبودیت خواهد بود. «فاذکرونی اذکرکم»^۱ خوشا بنده‌ای که خدا او را یاد کند چنین فردی کارش تمام است و غرق انعام و انوار الهی می‌شود. بشر در سایه سار گیتی با تمامی ابزارهای فرهنگی و

۱. سعیدی، گل‌بابا؛ فرهنگ اصطلاحات ابن عربی؛ ص ۲۲۸.

۲. بقره؛ آیه ۱۵۴.

اجتماعی با تمام لوازم ارزشی و ضد ارزشی به دنبال رسیدن و کسب آرامش است. حضرت امیر می‌فرمایند: «نماز باعث آرامش است.»^۱ این نماز است که «عامل آرامش» تمامی اعضا و جوارح بدن خواهد بود.^۲

گام سوم: اقامه نماز است. نماز باعث نزول رحمت است.^۳ هیچ عملی نزد خداوند محبوب‌تر از نماز نیست.^۴ نماز کلید بهشت است.^۵ نماز دژ محکم خداوند و وسیله راندن شیطان است.^۶ لذا لذت مناجات الهی و مداومت بر آن موجبات رشد را فراهم می‌کند.

۵. رابطه ایمان و عمل در سرنوشت رشد انسان

متأسفانه در دنیای پست مدرن و پسامدرن انسان مدرنیته را تحویل اجتماع بشری می‌دهد. در چنین اجتماعی، ارزش‌های انسانی منتهی به امور مادی شده و پذیرش ارزش‌ها دشوار شده است؛ زیرا ضد ارزش‌ها جای ارزش‌ها را گرفته‌اند. در چنین محیطی برای شخص، تشخیص امور ارزشی حقیقی نیز امر دشواری خواهد بود. بنابراین، تشخیص کمال انسان از کمال هر چیز دیگر سخت‌تر است. خداوند متعال کمال هر مخلوقی را در همان مسیری که باید قرار بگیرد، در خود همان مسیر قرار داده است. برای مثال خداوند که خالق حکیم است، کمال آنعام اربعه را در دنیا رشد یافتن، ذبح شدن و در خدمت انسان قرار داده است. پس هر چیزی کمالی دارد. حال سؤال این است رشد و کمال انسان به چیست؟ آیا صرف ایمان به خدا کافی است؟ آیا ایمان هدف است یا وسیله؟ هویت

۱. نهج البلاغه؛ خطبه ۲۳۴.

۲. همان.

۳. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد؛ *غرر الحکم و درر الکلم*؛ باب الصلاة، ح ۲.

۴. خصال، ص ۶۲۱، ح ۱۰.

۵. پاینده، ابوالقاسم؛ *نهج الفصاحه*؛ ح ۱۵۸۸.

۶. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد؛ *غرر الحکم و درر الکلم*؛ باب الصلاة، ح ۵.

انسانیت انسان، به ارزشی است که انتخاب می‌کند. ایمان اولین ارزش در اسلام است. در واقع با ایمان و اعتقاد به خدا انسان هویت پیدا می‌کند و الا با سایر موجودات به‌ویژه حیوانات فرقی نخواهد داشت. اگر چه دارای قوه درک و شعور و عقل است، اما اگر این عقل در مسیر روشنایی و هدایت قرار نگیرد، تمام همت و توانایی‌اش در مسیر حیوانیت صرف می‌شود. چنین انسانی دغدغه و ارزش‌هایی که مورد هدف اوست، همانند سایر موجودات و حیوانات است که فقط خوراک و خواب و آب و قوه تکاثر نسل خواهد داشت. این همان کلام خداوند است که می‌فرماید:

«اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوٌّ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ»^۱

بدانید که زندگانی دنیا به حقیقت بازیچه‌ای است طفلانه و لهو و عیاشی و زیب و آرایش و تفاخر و خودستایی با یکدیگر و حرص افزودن مال و فرزندان. شاید این سؤال مطرح شود که تا ایمان به خدا نباشد، ارزش‌های معنوی چه ارزش و فایده‌ای دارند؟ بله درست است ارزش‌های معنوی به لحاظ رتبی در قدم و گام بعدی و اعتقاد به خداوند است که به کار می‌آید. اما آنچه که همان گام اول یعنی ایمان به خداوند را تقویت و به‌عنوان انگیزه و پشتوانه خواهد بود، همین ارزش‌های معنوی در درون ایمان است که در رأس آن مسأله نماز است. از دیدگاه قرآن هدف نهایی از زندگی تقرب به خداوند است و هیچ هدفی متعالی‌تر از آن وجود ندارد. برای رسیدن آن دو چیز لازم است:

۱. ایمان؛

۲. عمل صالح.

۱. حدید؛ آیه ۲۰.

در قرآن به هر دو عنوان استناد شده است. اینکه قرآن این دو را بیان می‌کند از آن جهت است که رابطه انسان با خدا محکم و زندگی او را خدا محور می‌سازد. چنین زندگی موجب تقرب انسان به خداست که فقط به وسیله عبادت موجب تکامل و تعالی می‌شود؛ چراکه هدف نهایی کامل شدن است و کمال انسان به معرفت و وصول به حقیقت می‌باشد که میزان قرب هر شخص به خداوند به میزان معرفت اوست. تقرب نیز با سیر الی الله ممکن است و عبادت و بندگی و سرسپردگی محض در برابر خدا می‌باشد.^۱

یک انسان با ایمان و دارای قلب سلیم برای رسیدن به رشد و مدارج تکامل تا می‌تواند می‌بایست خود را در معرض و مسیر اعمال و ارزش‌ها به ویژه مقید به اقامه نماز اول وقت آن هم به جماعت باشد. حضرت در این زمینه می‌فرمایند:

ارْتَقِبْ وَتَّوَقَّاتِ الصَّلَاةَ فَصَلِّهَا لَوْ قَتَلَتْهَا، وَ لَا تَعْجَلْ بِهَا قَبْلَهُ لِفِرَاقٍ، وَ لَا تَوَخَّرْهَا عَنْهُ لِشُغْلٍ^۲

مراقب وقت نماز باش و آن را به هنگام بخوان، نه به دلیل فارغ بودن، آن را پیش از موقع بخوان و نه به سبب کاری آن را از وقتش به تأخیر انداز.

۶. انسان و رسیدن به کمال

استفاده کردن از اکسیژن در هر مکان و زمان در سراسر دنیا به خودی خود ارزشی ندارد؛ زیرا اولاً رایگان است، یعنی به اندازه‌ای که همه از آن استفاده کنند وجود دارد. ثانیاً، قابل مالکیت و انحصار نیست. انسان بالفطره به سوی امور مادی و معنوی کشش دارد. انسانیت هر انسانی به این است که ارزش معنوی در او نیرومند باشد و به هر مقدار که او بیشتر پایبند به ارزش‌های معنوی باشد در انسانیت کامل‌تر خواهد بود.

۱. جعفری، محمدتقی؛ *فلسفه و هدف زندگی*؛ ص ۸۵

۲. مجلسی؛ *محمدباقر؛ بحار الأنوار*؛ ج ۸۳، ص ۲۵.

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

«هو معکم اینما کنتم»^۱

و هر کجا باشید او با شماست

کمال انسان در رسیدن به «حقیقت» است. در واقع این همان معنی فنا است که در کلمات و بیانات عرفای اسلامی در مسیر سیر و سلوک الی الله منازلی دارد. عرفا معتقدند کمال رشد و تعالی انسان مساوی است با وصول به حقیقت و این یعنی انسان به مقامی می‌رسد که قبل، بعد و حین همه چیز را از خداوند متعال می‌داند. از بین دستورات دینی نماز دستوری است که اگر با شرایط لازم اقامه بشود تمام منیت‌ها را از انسان دور کرده و انسان را متوجه آن حقیقت می‌نماید. و به دلیل چنین جایگاهی است که امیرالمومنین در خصوص اهتمام به نماز می‌فرماید:

«الله الله فی الصلاه فإنها عمود الدینکم»^۲

دین مجموعه‌ای از دستور و فرامین است. آنچه ساختمان دین بر آن بنا نهاده شده و مابقی این دستورات بر آن استوار و نگه داشته شده «نماز» است. نکته قابل توجه‌ای که از کلام حضرت (ع) به طریق اولویت فهمیده می‌شود این است که هر چه این ستون مورد توجه و اهتمام بیشتر قرارگیرد، سایر فرامین الهی در سایه این چتر و تحت الشعاع این ستون، مقاوم و در نتیجه کل بنای دین حفظ، آباد و مصون خواهد بود. اما عکس آنچه که بیان شد، هر کس به تحفظ، مداومت و اقامه این ستون اقدام نکند، بنای دینش را ویران کرده است.^۳

۱. حدید: آیه ۴.

۲. نهج البلاغه؛ خطبه ۲۳۴.

۳. ابن ابی الحدید؛ شرح ابن ابی الحدید؛ ج ۷، ص ۲۳۳.

اگر انسان درون خود را تصفیه کند و با مرکب عشق حرکت کند و منازل بین راه را طبق فرامین دین و زیر نظر استاد راه رفته‌ای طی کند، زودتر و راحت‌تر به مقصد می‌رسد، چراکه ایشان از راه و چگونگی مسیر اطلاع کافی و وافی دارند.

۸. کمیت و کیفیت نماز در رشد انسان

۸/۱. نقش ابعاد کمی نماز

مهم‌ترین فریضه‌ای که آیات زیادی را در قرآن و ابواب روایی به خود اختصاص داده نماز است. در قرآن کریم حدود ۱۰۰ بار واژه «صلوه» به کار رفته است. کلماتی که مرتبط با نماز هستند همچون ذکر، عبادت، تسبیح، رکوع، سجده، ایمان و... حدود ۹۰۰ بار تکرار شده است^۱ که در آنها به وجوب نماز و پای‌بندی به آن تأکید بسیاری شده است.^۲ در مجموع حدود یک ششم از آیات قرآن با نماز ارتباط دارند. در متون و منابع روایی نیز بیشترین روایات در ابواب و مسائل فقهی مربوط به «باب الصلاه» است. به دلیل اهمیت و نقش نماز در دین از نماز تعبیراتی چون: معراج مؤمن، وسیله تقرب، نشانه اسلام، کلید بهشت، نور مؤمن، عَلم اسلام، چهره دین، عمود دین، بنای دین، سر در بدن، چشمه زلال و پاک‌کننده، نور چشم و...^۳ به وفور از حضرات معصومین(ع) بیان شده است. حضرت امیر(ع) در رابطه اهتمام و اهمیت داشتن نماز در نهج‌البلاغه می‌فرماید:

تعاهدوا امر الصلوه و حافظوا علیها و استکثروا منها و تقرّبوا بها فانها کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا؛ امر نماز را مراعات کنید، چنان که باید بپا دارید و بر

۱. وحیدی، علی‌اکبر و همکاران؛ *تفسیر آیات نمازی*؛ ص ۱۷.

۲. نساء، آیه ۱۰۳.

۳. حرعاملی؛ *وسائل الشیعه*؛ ج ۳ و ۴ و ۵، باب صلوه.

حفظ آن بکوشید و زیاد به جا آورید و به وسیله آن تقرب بجویید؛ زیرا که بر همه مؤمنین لازم و جواب گشته.^۱

حضرت در وجوب بودن و ضایع نساختن نماز بر امت اسلامی می فرمایند:
إن الله افترض عليكم فرائض فلا تضيعوها...^۲

هر دانشمندی و عالمی مهم ترین مطلب دست آورد خود را به دیگران توصیه و وصیت می کند. مهم ترین وصیت حضرت در آخرین لحظات عمر با برکت خود به فرزندان در توصیه و سفارش به نماز می باشد.^۳ این کلام انسانی کاملی است که راه شناس و راهنماست و اشراف کامل به راه های آسمان ها و زمین دارد. دلسوزانه خود را عرضه و سرمایه را که به دست آورده است، برای نجات همگان در اختیار دیگران قرار می دهد.

خداوند متعال در قرآن کریم از جهنمی شدن جهنمیان سؤال می کند و در پاسخ می گویند: ما جزء «تارکین نماز» بودیم:

«مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ * قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ»^۴

چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت؟ «! می گویند: «ما از نماز گزاران نبودیم».

حضرت امیر(ع) نیز به این امر مهم استشهاد می کند:

الا تسمعون الی جواب اهل انار

آیا جواب جهنمی ها را نمی شنوید؟!^۵

۱. نهج البلاغه؛ خطبه ۱۹۹.

۲. همان؛ حکمت ۱۰۲.

۳. همان؛ وصیت ۴۷.

۴. مدثر، آیات ۴۲ و ۴۳.

۵. نهج البلاغه؛ خطبه ۱۹۰.

۸/۲. نقش ابعاد کیفی نماز

نماز همچون مغناطیسی است که در تمامی عرصه‌های زندگی موجبات رشد و تعالی انسان را در بر می‌گیرد. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ»^۱

نماز هم نقش دفع و باز دارندگی دارد، هم نقش رفع و پاک‌کننده‌گی. هر چقدر نماز کیفیت بیشتری داشته باشد، میزان تأثیرگذاری آن نیز بیشتر خواهد بود. حضرت آیت‌الله العظمی بهجت(ره) می‌فرماید:

نشانه قبولی نماز در میزان باز دارندگی در گناهان است.^۲

نماز را با حالت خشیت خواندن یکی از ابعاد مهم و صفات مؤمنین است که رستگاری را به دنبال دارد.^۳ اولویت بخشیدن امور دینی بر مسائل کارها نسخه شفابخش خواهد بود. جامعه‌ای که معیار و ارزش‌های انسانی در شعاع امور دینی با محوریت نماز باشد، هرگز به بن بست نخواهد رسید. امید و پیروزی در کالبد تک تک افراد جامعه موج می‌زند. جامعه‌ای که اهل نماز است، روی فلاح و سعادت برایش قطعی است. بنابراین با اقامه نماز حقیقی و نماز خوان شدن افراد جامعه در اجتماع خیلی از ادارات، نهادها و مجموعه‌ها همچون قوه قضائیه، پلیس و... به خودی خود تعطیل یا در مسیر اقامه نماز فعالیت خواهند نمود.

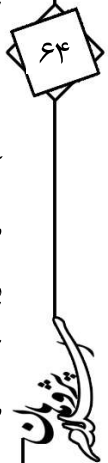
۸/۳. آثار تربیتی نماز

افرادی که رشد یافته و تربیت شده اسلام ناب هستند، از جمیع جهات کامل و مؤثرند. اهل‌البیت(ع) نمونه و اسوه کامل در الگوپذیری از ایشان می‌باشد. اولین اقتداکننده و اولین نمازگزار خود امیرالمؤمنین علی(ع) است. این همه رشادت‌ها، از خود گذشتگی‌ها، ایثار و جان فشانی «لافتی الا علی لاسیف الا ذوالفقار» همه

۱. عنکبوت؛ آیه ۴۵.

۲. باقی‌زاده، رضا؛ برگگی از دفتر آفتاب؛ ص ۱۷۵.

۳. مؤمنون؛ آیات ۲ و ۱.

در گرو تعبد و ریشه در توحید حضرت(ع) دارد که دست پروده رسول الله(ص) است. حضرت می فرماید:

من اولین شخصی هستم که به حق رسیدم و آن را شنید و پذیرفت، به طوری که هیچ کس در نماز بر من پیشی نگرفت.^۱

درباره اصحاب پیامبر(ص) جمله معروف نقل کرده اند:

رهبان اللیل و اسد النهار^۲

ایشان راهبان شب و شیران روزند.

این است تربیت یافته نظام تربیت دینی که قرآن کریم این گونه اوصافشان را بیان می کند:

«الصابرین والصادقین والقانتین والمنفقین والمستغفرین بالأسحار»^۳

شکیبان و راستگویان و فرمانبرداران و انفاق کنندگان و آنان که در سحرگاهان آمرزش می طلبند.

راز و نیاز با معبود و مناجات شبانه با خالق هستی ره آوردی دارد که طبق فرموده حضرت، چشمه آب گرمی است که جان انسان را شستشو می دهد.^۴ جان و روح که جلا پیدا کرد می شود آینه تمام نمای پروردگار، می شود معدن فیوضات که هدفی جزء هدف الهی ندارند. خداوند نیز یکی از پاداش هایی که به ایشان می دهد، عالم گیر بودن نام و آوازه و محبوبیت آنهاست.

«إنّ الذین ءامنوا وعملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن وداً»^۵

۱. نهج البلاغه؛ خطبه ۱۳۱.

۲. مطهری، مرتضی؛ تعلیم و تربیت اسلامی؛ ص ۲۲۸.

۳. آل عمران، آیه ۱۷.

۴. نهج البلاغه؛ خطبه ۱۹۹.

۵. مریم، آیه ۹۶.

مسئلاً کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، خداوند رحمان محبتی برای آنان در دل‌ها قرار می‌دهد!

ایمان و عمل خالصانه، محبوبیت الهی را در بردارد. انسان در سایه ایمان و عمل صالح می‌شود، حبیب الله، می‌شود کلیم الله، می‌شود ولی الله. و از اینرو هست که اباعبدالله الحسین(ع) در شب و روز عاشورا با تمامی مشکلات و مصائب، دست از نماز بر نمی‌دارد. این سر تعظیم فرو آوردن در اجرا و حمایت از دین خدا باعث شد که نور مغناطیس حسینی عالم‌گیر شود و محبت او در دل‌ها جا بگیرد.

۶۶

ضراوه ابن حمزه ضیائی است که برمعاویه وارد و از او پیرامون حضرت علی(ع) می‌پرسد، در پاسخ این چنین می‌گوید: گواهی می‌دهم که او را در جایی دیدم که شب پرده سیاهش را آویخته بود. حضرت در محراب عبادت محاسن به دست و همچون مارگزیده به خود می‌پیچید و همانند دردمندان از سر خوف می‌گریست و می‌فرمود: ای دنیا! ای دنیا! از من دور شو و از دامن من دست بردار. آیا برای فریفتن این چنین در برابر من جلوه کنی و یا آرزوی فریفتن من هستی؟!^۱

همه ما دوست داریم از یاران حقیقی حضرت علی(ع) باشیم و در صحنه‌های مختلف ایشان را یاری می‌کردیم. اینکه اگر شخصی بخواهد خود را جزء گروه یا حزب خاصی بداند، می‌بایست: اولاً قوانین و آئین نامه ایشان را بپذیرد، ثانیاً، در حوزه رفتار و عمل نیز تابع باشد.

حال ببینیم رهروان حضرت(ع) چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند تا جزء یاران و برادران ایشان محسوب شوند:

إِنَّ الْقَوْمَ الَّذِينَ دَعُوا إِلَى الْإِسْلَامِ قَبْلَهُ... ذَبِلَ الشَّفَاهُ مِنَ الدَّعَا، صَفْرًا لَوْلَا مَنْ السَّهْرِ
عَلَى وَجْهِهِمْ وَغَيْرِهِ الْخَاشِعِينَ أَوْلَتْكَ إِخْوَانِي الذَّاهِبُونَ فَحَقَّ لَنَا...^۱
به تحقیق افرادی که اسلام را قبول می‌کنند و لیبک می‌گویند یکی از
ویژگی‌های بارز آنها این است که دعا بر لب دارند و رنگ چهره‌اشان در روز بر
اثر شب زنده‌داری و مناجات زرد گشته و خاشعانه برخورد می‌کنند، اینان
«برادران» من هستند که در مسیر بندگی قرار دارند.

۸/۴. تأثیرگذاری نماز در شئون زندگی

سر به سجده گذاشتن ره آوردی دارد که باعث حفاظت و ایجاد تقویت
روحیه فردی و اجتماعی در جامعه در طول زندگی و خمیرمایه فعالیت‌ها
می‌شود. نماز کلید تمام خوبی‌هاست^۲ که رزق‌های معنوی و مادی را به دنبال
خواهد داشت. اولین قدم و حرکت در زمان عصر ظهور بعد از حضور حضرت
ولی عصر(ع) جهت معرفی و اعتلای تمدن اسلامی در جهان بی‌شک می‌بایست
عملی و دستوری از دستورات دینی باشد که از همه مهم‌تر باشد، آن فریضه دینی
چیزی نیست جز اقامه نماز در مرأ و انظار عمومی جهانیان.

«الَّذِينَ ان مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ»^۳

همان کسان که اگر در زمین مکانشان دهیم نماز می‌گزارند.

اعتقاد ما این است که: اولین دست آورد حکومت صالحین و اهل ایمان
برپایی نماز است. مؤمن مسئولیت‌مدار و مسئولیت‌پذیر است. در خانواده، در
جامعه و در اداره هر کس هر مسئولیتی که دارد، می‌بایست به نحو احسن جهت
اقامه نماز همت گمارد. عالی‌ترین جامعه‌ای که در تاریخ اسلام تشکیل یافت
جامعه‌ای بود که در عهد رسول خدا(ص) شکل گرفت و در آن جامعه نماز

۱. همان؛ خطبه ۱۲۰.

۲. پاینده، ابوالقاسم؛ نهج الفصاحه؛ ح ۱۱۲۴.

۳. حج؛ آیه ۴۱.

برپاشد.^۱ اهل ایمان خود محور نیستند، با پیروزی در هر عصری ارتباط خود را با خدا محکم می‌کنند و سر به سجده می‌گذارند. نمونه زیبای آن را در حرکت‌های بسیار زیبای ورزشکاران در میادین ورزشی در بلاد کفر بعد پیروزی شاهد هستیم که سر به سجده گذاشته و شکرگذاری از خداوند متعال می‌نمایند؛ چرا که مأنوس بودن با سجاده، جلا و تصفیه باطن می‌آورد که با روشن‌تر شدن فطرت، آمادگی خدمت بیشتر و درک فیوضات و جذبات الهی برای فرد فراهم می‌شود.

۱. طباطبایی، محمدحسین؛ *المیزان فی تفسیر القرآن*؛ ج ۱۴، ص ۳۸۶.

نتیجه‌گیری

عالم هستی براساس، رشد و تکامل و ارزش باوری و ارزش‌مداری خلق شده است. ارزش‌های معنوی است که به انسان هویت می‌دهد. در رأس آن مسأله عبودیت که جان آن نماز است. نماز کلید تمام خوبی‌هاست. نماز حقیقتی است که انسان را وارد دژ الهی و از شر وسوسه شیاطین در امان نگه می‌دارد. بنابراین، خداوند نماز را برای رسیدن به رشد و تعالی و وصول به حقیقت که فرجامش سعادت و فلاح ورستگاری است قرار داده است. تقوی ثمره عبودیت است که در سایه آن، انسان به رشد و تعالی و تکامل نائل می‌شود. تمام ذرات عالم غرق در تسبیح خداوند هستند. شخص رشد یافته متعالی منبع و چشمه تمام ارزش‌ها و خوبی خواهد بود که طبق فرموده امیرالمؤمنین(ع) با نماز به اوج قرب الهی می‌رسد. قبولی تمام اعمال و رفتار مؤمن در گرو نماز است. البته قبول واقع شدن نماز حقیقی به امضاء و تأیید مهر ولایت و امامت ائمه اطهار(ع) است. بنابراین، نماز انسان‌ساز و رشد‌دهنده در تمامی مراحل زندگی است که باید همیشه و همه حال در رأس باشد.

منابع و مأخذ:

* قرآن کریم

** نهج البلاغه

۱. ابن ابی الحدید معتزلی؛ *شرح نهج البلاغه*؛ قم: انتشارات مطبوعات دینی؛ چاپ سوم، ۱۳۹۸ ش.
۲. ابن بابویه، محمد بن علی؛ *الخصال*؛ قم: جامعه مدرسین، ۱۳۹۵ ش.
۳. باقی زاده، رضا؛ *برگی از دفتر آفتاب*؛ قم: انتشارات زائر، ۱۳۹۶ ش.
۴. پاینده، ابوالقاسم؛ *نهج الفصاحه*؛ قم: نشر گلستان ادب؛ ۱۳۸۱ ش.
۵. تمیمی آمدی، عبدالواحد؛ *غرر الحکم و درر الکلم*؛ قم: دار الکتاب الإسلامی؛ چاپ دوم، ۱۴۱۰ ق.
۶. حویزی، عبد علی؛ *تفسیر نوالثقلین*؛ تهران: انتشارات ائمه اطهار(ع)؛ چاپ دوم، ۱۳۷۹ ش.
۷. جرداق، جرج سمعان؛ *امام علی(ع) صدای عدالت*؛ مترجم: سیدهادی خسروشاهی، دارالفکر، ۱۳۴۲ ش.
۸. جوادی آملی، عبدالله؛ *فطرت در قرآن*؛ قم: انتشارات اسراء، ۱۳۹۴ ش.
۹. جعفری، محمدتقی؛ *فلسفه هدف زندگی*؛ تهران: انتشارات هرمس، بی تا
۱۰. خمینی، روح الله؛ *صحیفه نور*؛ ج ۱۲، تهران؛ سایت حفظ و نشر آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۷۵ ش.
۱۱. صفایی حائری، علی؛ *روش تربیتی کودک*؛ قم: انتشارات لیلۃ القدر، ۱۳۸۷ ش.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب؛ *الکافی*؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳ ش
۱۳. مطهری، مرتضی؛ *مجموعه آثار*؛ ج ۱۶، قم: انتشارات صدرا، ۱۳۸۵ ش.
۱۴. _____؛ *تکامل اجتماعی انسان*؛ قم: انتشارات صدرا؛ ۱۳۸۵ ش.
۱۵. _____؛ *انسان کامل*؛ قم: انتشارات صدرا؛ ۱۳۸۹ ش.
۱۶. _____؛ *تعلیم و تربیت در اسلام*؛ قم: انتشارات صدرا؛ ۱۳۹۷ ش.
۱۷. طباطبایی، سید محمدحسین؛ *المیزان فی تفسیر القرآن*؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه؛ چاپ پنجم، ۱۳۷۲ ش.
۱۸. مجلسی، محمدباقر؛ *بحار الانوار*؛ بیروت: انتشارات مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ق.
۱۹. وحیدی، علی اکبر، و همکاران؛ *تفسیر آیات نمازی قرآن کریم*؛ تهران: ستاد اقامه نماز، ۱۳۹۵ ش.